

НОВИ ОСМАНСКИ ДОКУМЕНТИ ЗА МОСТА НА КОЛЬО ФИЧЕТО В ЛОВЕЧ

Цвета Райчевска

Националният исторически музей в София притежава няколко османски документа, свързани със строежа на Покрития мост в Ловеч. Те са съхранени от д-р Петър Луканов, внук на Марин поп Луканов, председател на БРЦК в Ловеч и съратник на Левски.¹

Документите имат отношение към финансовата страна на строежа на моста, но информацията от тях може да бъде коментирана и във връзка с хронологията на възрожденския архитектурен паметник. (Обр. 1)

В османските документи Покритият мост в Ловеч се нарича *Cisr-i kebir*, т. е. Големият мост. Очевидно, първото название е възникнало по-късно и се е наложило постепенно сред жителите на Ловеч. Въпреки това по-удачно е да се използва името Покрития мост, с което той е по-популярен.

Хронология на строежа. Оказва се, че тя не е съвсем изяснена. Отделните автори имат различно мнение за времето, когато строителството на моста е било осъществено. Макар той да не е толкова отдалечен в миналото, около неговата датировка съществува несигурност. Предлагат се варианти от 1872 – 1874; 1874 – 1874 и 1875 – 1876 г.

И трите датировки (1872-1874; 1874-1874; 1875-1876) са аргументирани с данни, извлечени от османски документи и други извори. Макар да са породили различни хипотези, достоверността на тези данни е безспорна. Следователно, те могат да бъдат логично свързани и обяснени.

Подредени хронологически, потвърдените от документите сведения очертават следната картина на построяването на моста.

- **1872 г.** Водите на голямо [лятно²?] наводнение повлекли от *Сливешките ливади* цели купи със сено и дървета, съвсем заприщили стария мост на р. Осъм и го разкъсали, при което **много от дюкяните** били съборени, а стоката отнесена.³

- **1874 г., 20 юли.** Запитване дали дървеният мост, за построяването на който е **взето решение**, може да стане каменен.⁴

- **1874 г.**, Дървеният мост-закрит базар *Osma köprüsü* “**бе напълно съборен** поради опасност от срутване и на негово място **бе издигнат нов**, построен от майстор Никола от Дряново”.⁵

- **1874 г., 31 септември.** Дж. Бейкър минал по “**сводовете на нов каменен мост**, който би направил чест на всяка страна”.⁶

- **1874 г., 20 октомври.** Мостът, който от известно време се строи, е **на свършване**.⁷

- **1874 г.**, Мостът е **осветен** (според инж. Трифонов).⁸

- **1874 г., ноември.** Платен **наем** за дюкян на Покрития мост.⁹

- **1875 г., март 16.** **Довършителни работи** на Покрития мост.¹⁰

- **1875 г., 7 април.** **Довършителни и ремонтни работи на новопостроения** мост в Ловеч.¹¹

- **1875 г., 27 май.** **Довършване** на осаналата част на Покрития мост.¹²

- **1875 г., 14 юни.** Върнати от Халил ага суми по строежа.

• **1875 г.**, Покритият мост над р. Осъм започнал да се руши. При прииждане на реката бил **“напълно разрушен.”**¹³

• **1876 г., 6 април.** Покритият мост – **“построен наскоро/преди известно време.”**¹⁴

• **1876 г., 11 ноември.** **“Мостът... изграден по един съвършен начин... По настоящем 46 дюкяна са отдадени под наем.”**¹⁵

При съпоставянето на всички тези данни възниква въпросът дали пък Големият, т. е. Покритият мост над р. Осъм, всъщност, не е бил строен на два пъти. Осветен тържествено през есента на 1874 г. в присъствието на цялото население от Ловешко и Троянско, той, изглежда, не е бил все още окончателно завършен. Преди да бъдат приключени довършителните работи, последвало ново опустошително наводнение още през следващата 1875 г. Според подробното и професионално описание на инж. Трифонов,¹⁶ Покритият мост имал някои конструктивни несъвършенства,¹⁷ които довели до неговото **“пълно разрушаване”**, най-вероятно, отново през юни на 1875 г. Дали е бил разрушен **“напълно”**, както се заявява в изложението до валията на Русе от 1876 г., не се знае. По-вероятно е дървената конструкция да е била унищожена до каменните основи, но така или иначе, мостът е трябвало да се препострои наново.¹⁸

Ако наистина е имало второ **“построяване”** на моста, то със сигурност е станало през лятото и есента на 1875 г. Тъй като за пресушаване на речното легло при изкопаването на основите **“отбивали реката, като правели язове от камъни и конски боклук”**¹⁹, лятото било най-удобният за това сезон. През първите месеци на 1876 г. за моста вече се говори като за завършен обект.²⁰

Прииждането на р. Осъм и големите наводнения били истинско бедствие

за ловчанлии. При недостатъчната и не-добре изградена пътна мрежа, те напълно блокирали движението на пътници и товари. През пролетта на 1872 г., когато русенският валия Хаджи Хасан отивал на освещаването на ж. п. линията Пловдив-Цариград, валели проливни дъждове и при преминаването си през Ловеч той препоръчал на местните власти да си оправят пътя.²¹ Още след завръщането си в Русе, валията наредил трасирането и започването на строителни работи по пътя Троян – Ловеч.²² Очевидно дъждовният сезон през 1872 г. предизвикал и това, най-вероятно майско-юнско наводнение,²³ което разкъсало моста и принудило гражданите на Ловеч да преминават реката с лодки или по временни пешеходни пътеки.²⁴ Проблеми се създали и на държавата, тъй като мостът обслужвал **“цариградския пощенски път от Търново за Видин”**. Поради тези неудобства построяването на нов мост над р. Осъм било въпиюща необходимост.

Кога точно били положени основите на моста засега не е изрично уточнено. Очевидно, известно време е било необходимо за първоначално възлагане на строежа, за изработване на идейния проект и за предварителните работи по осигуряване на материалите и организиране на работата. Трябва да се вземе под внимание и обстоятелството, че през 1872 г. майстор Колю Фичето строи църквата **“Св. Константин и Елена”** във Велико Търново и затова същинският строеж на **“Ловчанския дървен и покрит мост”** трябва да се отнесе към по-късна дата.²⁵ Следователно инженер Трифонов е прав като твърди, че уникалният мост-базар бил започнат от майстор Колю Фичето след 1872 г. и осветен с подобаваща тържественост през 1874 г.²⁶ Сведенията за Покрития мост инж. Трифонов събрал през 1897/98 г. от свои съграждани – очевидци.²⁷ Поради тази причина приемаме съобщеното от инж. Трифонов за достоверно. Още пове-

че, че на една рисунка (снимка) от 1874 г, направена от Никола М. Радославов, Покритият мост е показан като **вече завършен**.²⁸ (Обр. 2)

Публикуването на няколко неизвестни османски документи за ловешкия покрит мост, предостави допълнителна информация по въпроса и предизвика корекция на приетата дотогава датировка.²⁹ Новите изворови и документални данни налагат извода за вторичното препострояване на Покрития мост в Ловеч – 1874 – 1874 г. (1 етап) и 1875 – 1875 г. (2 етап). За съжаление не са запазени спомени или писмени данни за голямо наводнение през 1875 г., за непоправимите щети от което говори османският документ.³⁰

Покритият мост бил уникално творение, тъй като представлявал своеобразен търговски пасаж, естествено продължение на пазарната улица, разпростряла се от двете страни на р. Осъм. Някои считат, че майстор Колю Фичето “преповторил оригиналния старинен мост *Понте векио* над р. Арно във Флоренция”.³¹ Отчитайки разликите в конструкциите на двата моста, обаче, Й. Георгиев отхвърля твърдението, че възрожденският ни първомайстор е подражавал на италианския прототип.

Всъщност, това не е било и необходимо. На мястото на Покрития мост в Ловеч имало друг, по-стар дървен мост-базар, свързващ двата бряга на р. Осъм. Още Ами Буе, който пропътувал българските земи през 1836 – 1838 г., споменава, че “*покрит и украсен с дюкянчета мост*” свързвал двата бряга на реката.³²

По такъв мост минал и Феликс Каниц, когато на 26 юни 1871 г., пристигнал в Ловеч. Наричали го *Осма къопрюсю*. Той свързвал тогавашните ловешки махали *Мустафа* и *Долна* с левия бряг на Осъм. Бил с изгнили дъски и дупки, опасни за движението по него. “*Единственото преимущество на този ужасен мост бе осежителната сянка на дъсчения покрит*

за продавачи и проходящи през летните горещини”, пише Каниц.³³ Подобно на “*Ponte de Rialto*” във Венеция, този мост се използвал и “като закрит базар”.³⁴ Ловчанлии, обаче, не помнели и не могли да кажат на инж. Трифонов кой и кога е построил този по-стар, дървен мост.

Думите на Каниц показват, че през тежкия летен сезон приятната сянка на покрития мост радвала и разхлаждала ловчанлии и че майстор Колю Фичето построил прочутия си мост по вече съществувал, макар и сигурно, доста различен прототип, по думите на инженер Трифонов – “*мост, също дървен, покрит и с дюкянчета от двете страни; само че бил построен върху дървени пилоти и кръстовища, а не върху каменни устои; бил и по-тесен, и по-прост, и по-малък.*”³⁵

Построеният от майстор Колю Фичето покрит мост-базар над р. Осъм изгорял напълно на 3 август 1925 г. и бил заменен с нов **железобетонен** мост.³⁶

Финансиране на строежа. За разлика от досега публикуваните документи, които отразяват становищата на по-висшите вилаетски административни институции във връзка със строежа на моста, тези от НИМ се отнасят до взаимоотношения на по-ниско, местно ниво, т. е. те представляват практическото приложение на взетите от споменатите институции решения.

Най-ранният от документите е от 18 февруари 1875 г. и е издаден при внасянето на дължимите данъци (*обиц доход* и за *недвижими имоти*) върху приходите от дюкяните на Покрития мост за предидущата, 1874 година. Краят на финансовата година е точно м. февруари. Приходоносните обекти, в случая дюкяни-занаятчийски работилници, са на брой 64.

Последният по време документ – от юни 1876 г., е разписка на Приходната каса в Ловеч, с която се урежда покриването на част от кредита, отпуснат за строежа на моста.

Както споменахме вече, документите, притежание на НИМ, предоставят информация от местно ниво по въпроса за финансовото осигуряване на строежа, както и за перата, по които се изразходвали натрупаните средства, т. е. те са свързани именно с **финансовия аспект** на проекта.

От тези документи, както и от вече публикуваните, става ясно, че за финансовото осигуряване на строежа е била учредена специална **фондация** (т. н. вакъф), набираща средствата си чрез дарения, задължителни парични вноски, материали и труд на населението от града (*kasaba*) и околията (*kaza*).³⁷ Всеки гражданин задължително извършвал известна работа като ангария – черпене на вода, докарване на материал или откупуване на работник. Богатите и заможни граждани внасяли определена от комисията сума (1 минц в пари или 5 надници в натура).³⁸

По същество вакъфът представлява фондация с благотворителна и/или религиозна цел, която в стопанската си дейност имала финансова и административна автономност спрямо държавата. Това осигурявало устойчивото съществуване на социалната дейност или институцията, за която се учредявал вакъфът, тъй като той предоставял приходите от предвидените източници целево за благотворителните проекти и не зависел от централната власт.³⁹ Учредяването на вакъфи за строеж на мостове било обичайна практика в османската империя. А мостът в Ловеч имал и държавно значение, тъй като се намирал на важен път, свързващ южната със северната част на България.

За управител на вакъфа (*müteveli*) бил определен Халил ага.⁴⁰ също занаятчия, наречен *terzi*, т. е. шивач, в един от документите. Построените върху моста покрити дюкяни били отдавани под наем и представлявали приходоносни търговско-производителни обекти на учредената фондация. Мютевелията Халил ага осигу-

ривал и се разпореждал със средствата за строежа, но не еднолично, а с одобрението на специално назначена 6-членна комисия. В тази комисия влизали Христаки, чорбаджи Панчо, Дочо М/арин⁴¹ като представители на християнското население и Емирзаде хафъз Мехмед есеид, Истанбуллъ заде Ахмед пехливан, хаджи Хюсеин ага и Ахмед кятит, писар на вакъфа.⁴² Обществената приходна каса на Ловеч, учредена в 1865 г. както личи от административния ѝ печат, също предоставяла заеми (док. 5)⁴³, издължавани с наемите от дюкяните на Покрития мост.⁴⁴ Строителството било осъществявано дори със средствата за издръжка на войнишките сираци и вдовици, т. н. *Eytam sandiği*, макар че по този начин не се кредитирали благоустройствени и благотворителни проекти, учредени като фондации⁴⁵. Наложило се специално тълкуване от шериатския съд (*fe'va*), за да се позволи нарушаването на установената практика.⁴⁶ В потвърждение на това разполагаме с две разписки, според които са взети от парите, предназначени веднаж за издръжката на 9 и втори път – на 24 имащи право на това лица.⁴⁷ Връщането на дълга към този вид попечителска каса е потвърдено с имената и печатите на свидетели, между които Христаки (на кирилица Христаки Йованчо), Анастас (на печата с арабица Анастас; кирилски инициали А. П. Ю.) и хаджи Мичо/Минчо, представители на християнското население.⁴⁸

Първоначално приходите от покрития пазар (пасаж) се поделяли наполовина между казата и общината Ловеч. Впоследствие целият доход вече се получавал само от общината.⁴⁹

Върху приходите от покритите дюкяни на моста Халил ага изплащал в полза на държавата данък *емляк* и *теметуам*.⁵⁰ За 1874 г., годината на откриване на моста, горните данъци, начислени по държавни цени, са в размер на 576 гроша. На 18 февруари 1875 г. първият кмет на махала

Абдурахман⁵¹ получил от Халил ага определените 576 гроша данък върху недвижимата собственост за 1 година.⁵² При определянето на данъците *емляк* и *теметуат* са посочени 64 броя обекти, в случая дюкяни.⁵³ Броят на дюкяните върху моста са били наистина 64, но може би не всички са били отдадени под наем – напр. през ноември 1876 г. в документ 2 от публикацията на Мръвкарлова са посочени 46 дюкяна. Възможно е това да се дължи на спад в производствено-търговската дейност, осъществявана в тези дюкяни през наситената с исторически събития година 1876.

Каниц, който разговарял с българското население относно договорените направления за изразходване на набраните от стопанската дейност на фондацията средства, ни съобщава следното: *По решение на общинския съвет, наемът от тези магазинчета трябва да се употребява за издръжката на турско-българските училища в града. Българите се оплакват, обаче, че турската администрация стопанисва лошо въпросните магазинчета и използва прихода от тях за реставриране на срутени вече джамии.*⁵⁴ Очевидно това се е случвало и при експлоатацията на Покрития мост – решенията на местните административни власти по правило се нарушавали в полза на управляващата мюсюлманска общност. Това се твърди и в дописката на ловешкия кореспондент до в. *Източно време* от 1874 г.⁵⁵

Според публикуваните османски документи **разходите**, които можело да бъдат покривани от приходите, включвали и дребни суми за ремонти, за първоначалните училища, за джамиите, за постройка и поддържане на малки чешми, мостчета и др. Това ставало след проверка на финансовите предимства и общополезния характер на тези мероприятия, а преценката се извършвала от комисията и държавното управление.⁵⁶ Оплакванията на българско-

то население пред Каниц, обаче, показват приоритетното изразходване на средствата в направления, облагодетелстващи най-вече мюсюлманите в Ловеч.

По-любопитен разход представляват сумите, изплатени от управителя на вакъфа Халил ага за покриване на разходите за часовникарския дюкян, обслужващ **Големия часовник** в Ловеч през определения изпитателен срок.⁵⁷ Сведението от споменатия документ, вероятно, означава ремонт и подновяване на часовниковия механизъм, тъй като още през 1836-38 г. Ами Буе пише, че "... в града има **часовник**..."⁵⁸ Той се намирал в занаятчийската чаршия и *"еснафите се събуждали и ориентирали за времето по този часовник."*⁵⁹

Тъй като коментираният документ съдържа и друга информация за миналото на Ловеч, накрая прилагам техните преводи.

ПРИЛОЖЕНИЕ:

Документ 1. (НИМ 13102/18)

[Квитанция] за облагане с данък *емляк* и *теметуат*.

N на документа: 36

N на тома: 24

Каза: *Лофча*

Име на данъкоплатеца: *Халил ага, мютевели на [приходите от] дюкяните на Големия мост.*

Сбор: *576 гроша.*

Емляк: *576 гроша.*

[Скъсано място] недвижими имоти, броя: *64.*

Данъкоплатецът е задължен впоследствие да внесе горезаписаните данъци в полза на държавата. *1291 г. (1875 г.)*

Документ 2. (НИМ 13102/7)

(скъсано място)	576 гроша
	4 гроша
	580 гроша

С настоящата квитанция се удостоверява получаването на 580 гроша, внесени като данък *емляк* от ръката на Халил ага, мютевелия на Големия мост, за една занаятчийска година, изчислен по държавни цени.

17 февруари 1875 г. (17 шубат 1291)
 Мухтар (кмет) Хюсеин Пехлюван
 Печат: *Първи кмет на махала Абдулрахим, 1250* (1834-35 г.)

Документ 3. (НИМ 13102/*)

Настоящият документ се дава на Халил ага [в потвърждение на това], че приех 6-месечният ми наем за дюкяна в долната страна на моста да бъде 125 гроша за една румелийска занаятчийска година, т. е. от Димитровден до Гергьовден.

1875 г.
 Кало, кожар
 Лофча
 [на кирилица – Кало Йочовъ]

Документ 4. (НИМ 13102/23)

5 996, 30	
449, 20	шериатски отдел?
6 446, 10	

Словом шест хиляди четиристотин четиридесет и шест гроша.

Повод за съставянето на документа стана следното:

От средствата на Попечителската каса (Eutam sandigi) за 9 войнишки сирачета горните 5 996 гроша и 30 пари, плюс 449, 20 гроша за фетвата на Али Афъз от шериатския съд или общо 6 446 гроша стават мое задължение, което да покрия в разстояние на 6 месеца. В този смисъл на-

стоящият подпечатан документ се издава за Попечителската каса.

24 април 1875 г. (6 май 1875 г. (24 нисан 1291 или в последния ден на ребиюл евел 1292)

Печат: Халил, мютевелия на Големия мост, Лофча

Отговарящият за довършването и [отстраняване] на недостатъците на Големия мост и за изплащане на открития дълг, мютевелията Халил ага прие [в свое задължение] гореспоменатите 6 446 гроша и 10 пари. Ние, в качеството си на свидетели, се подписахме и подпечатахме под документа:

Христаки
 Чорбаджи Панчо
 Хафъз, (печат: *Хафъз Мехмед есеид, [1]218*)

Истанбуллъ заде (печат: *Ахмед Пехлюван, 1250*)

Надез Хюсеин ага (печат: *Хюсеин, 1224*)

Писар на вакъфа (печат: *Ахмед...*)
 Мютевелия на вакъфа.
 Почитаемите свидетели, вписани в документа:

Печат: Дочо М..... н, [1]873.

Печат: Елхадж..... (скъсано)

Отзад: 8 май 1292 от ръката на Халил ага (8 май 1875).

Предадени на Попечителската каса вписаните в документа 8 820 гр 20 п. [плюс] ползите.

Документ 5. (НИМ 13102/21) (Обр. 3)

20 702, 20	
1 553, 20	шериатския съд
22 256	

С думи: двадесет и две хиляди, двеста петдесет и шест гроша

Повод за съставянето на документа стана следното:

Горните 20 720, 5 гроша от средствата на 24 войнишки сираци и 1553, 5 гроша стойност на фетвата на Али Хафъз за шериатския отдел или общо 22 256 гроша стават мой дълг, който да изплатя в срок от 6 месеца. В този смисъл се издава и настоящият подпечатан документ за Eytam sandigi (Попечителска каса?)⁶⁰

12 юни 1875 г. (7 джемази I 1892)

Мютевелия на Големия мост, Ловеч

Печат: Халил... [неясна година на изработването на печата]

Отговарящият за довършване и отстраняване на недостатъците на Големия мост и за обслужване на открития дълг, мютевелията Халил ага получи в задължение горните 22 256 гроша. Ние, в качеството си на свидетели, се подписахме и подпечатахме под настоящия документ.

12 юни 1875 г.

Мютевелия на вакъфите; печат: *Али ал-Фаими...* [нечетлива година]

Вакъфски писар; печат: *Ахмед Шумль, 1863.*

Емирзаде хафъз Мехмед акда; печат: *Хафъз Мехмед сейид, 1864.*

Хаджи Хюсеин ага; печат: *Хюсеин*

Истанбуллъзаде

Христаки (на кирилица, *Христаки Иванчо.*)

Анастас; печат: (на арабица – *Анастас; А. П. Ю.*)

Хаджи Мичо⁶¹

Документ 6. (НИМ 13102/9)

Разходи за Големия часовник

За изработка на стомана за мандала и пружини 35 гр.

Маслиново масло, 1 ока, дадена на майстора 10 гр.

Голям (неразчетена дума),

2 оки 14 гр.

За изработка на дървено дюшеме и прозорци за дюкяна. 120 гр.

Половин емляк за дюкяните за румската (18)73 година 7 гр.

Целият данък емляк за дюкяните за (18)74 г. 13, 35

Маслиново масло, 1 ока 10 гр.

Данък емляк за дюкяните за (18)75 година. 13, 35

223 гр. 30

Гореописаните 223 гроша и 30 пари представляват разходите за часовниковия дюкян, [обслужващ] Големия часовник в Лофча, за изпитателния срок; тази сума получих напълно от Халил ага, мютевелия на Джиср-и кебир. За това се издаде съответният документ.

3 декември 1876 г. (3 кянун-и евел 92)

Аз, часовникарят Молла Мустафа

Печат: *Мустафа Хилми, 1289 (1872 г.)*

Документ 7. (НИМ 13102/16)

Хаджи Мустафа 400 гр.

Кара ходжа 400 гр.

Панчо 300 гр.

1100 гр.

Поводът за съставянето на настоящия документ е:

Горезаписаната сума от 1100 гроша напълно и изцяло получихме от Халил ага и по този повод се издава и връчва на споменатия ага настоящият подпечатан от нас документ.

16 шубат 92 (16 февруари 1876 г.)

Аз, Араблъ Панчо

Печат: *Панчо Тодор, 1251 (1835 г.)*

Аз, Кара ходжа Холублу?
Печат: *Велиеддин*, [неясна година]

Аз, Хаджи Мустафа Дербенджели
Печат: *Мустафа Хилми*, 1277 (1860 г.)

(На гърба): 1100 гроша за заплати на
Хаджи Мустафа, Кара ходжа, Панчо.

Документ 8. (НИМ 13102/17)

135 гроша
Сто тридесет и пет гроша

Поводът за съставянето на документа:

Този документ се състави [в потвърждение на това], че получих изцяло от уважаемия Исмаил ага, б² командир (ага) на Търновския батальон (tabur), гореспоменатите 135 гроша, които се вземат [т. е. събират] като “.....⁶³ акчеси” за Лофчанския мост.

23 март 1876 г. (23 март 1292)
Хаджи Пенко Косе
Търново
[на кирилица] Хаджи Пенко Коси

[На гърба]: 23 март 1876 г. Изплатих сумата от документа, която да се прибави към дълга ми (вер. на Халил ага)

Документ 9. (НИМ 13102/15)

За по-рано [evvelce] построения Голям мост от покойния Гюмюшзаде Ахмед ага за закупената чрез дюлгер Хасан уста боя и за други облагания получих горните 229, 30 гроша от мютевелията Халил ага, за което се издава настоящото удостоверение и се връчва на споменатия [т. е. Халил ага]

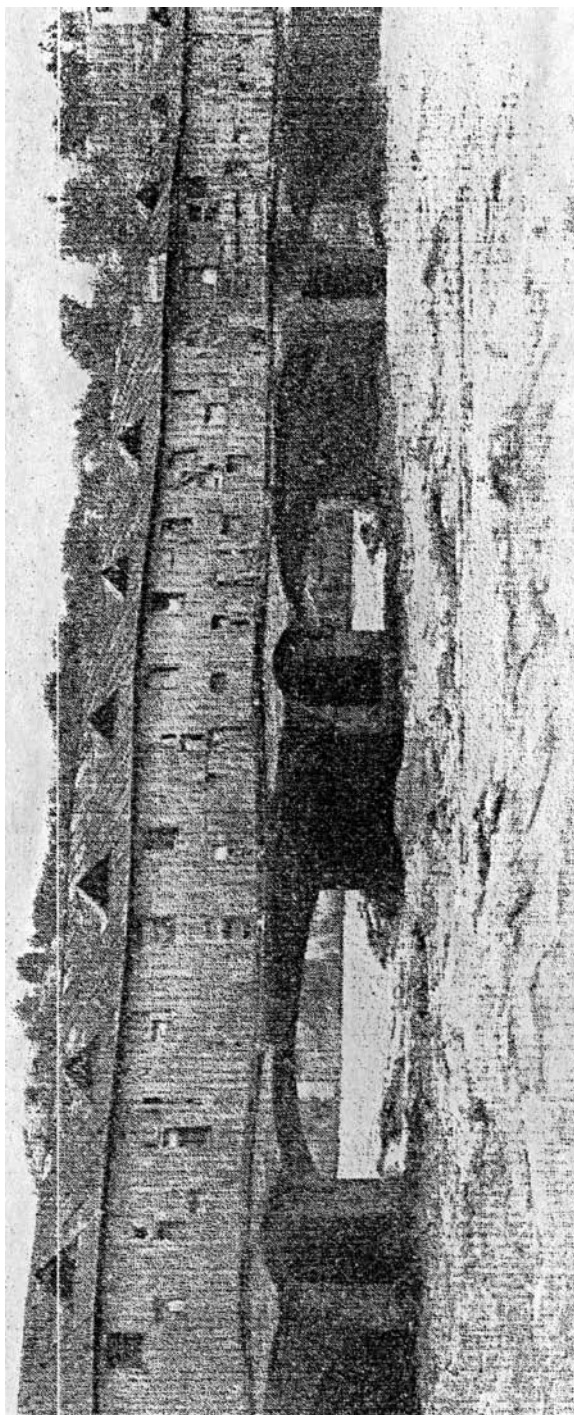
10 реби юл-еввел 93 (6 април 1876 г.)
Писар на Лофча
Печат, нечетлив

Документ 10. (НИМ 13102/22)

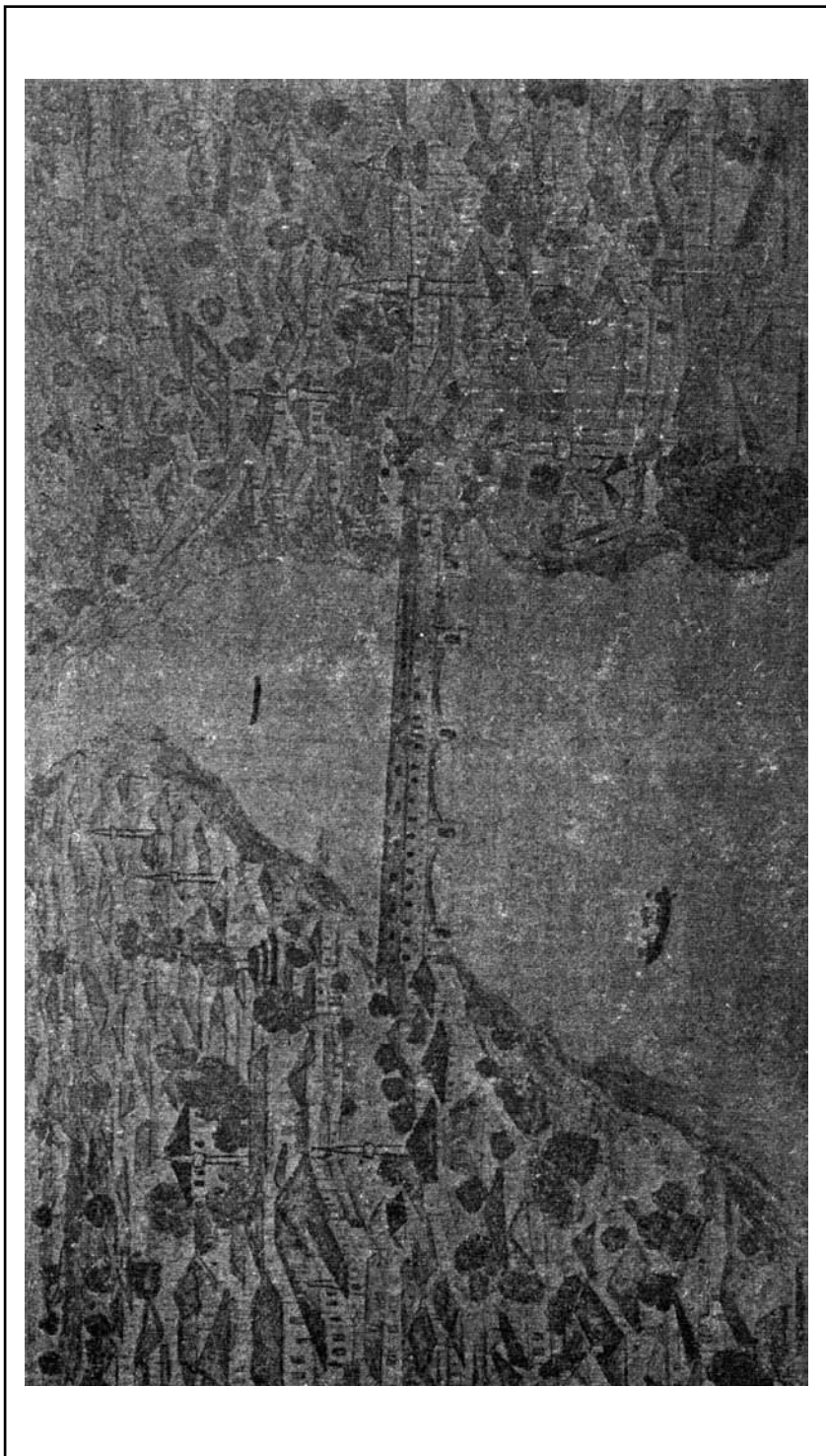
4172 гроша 10 пари

От сумата, която преди време Терзи Халил ага зае от Лофчанската приходна каса за изразходване по Големия мост, записаните по-горе 4 172 гроша и 10 пари споменатият Халил ага сега връща на касата. [Настоящата] временна квитанция се издава в тази връзка. 14 хазиран 1293 (14 юни 1876 г.)

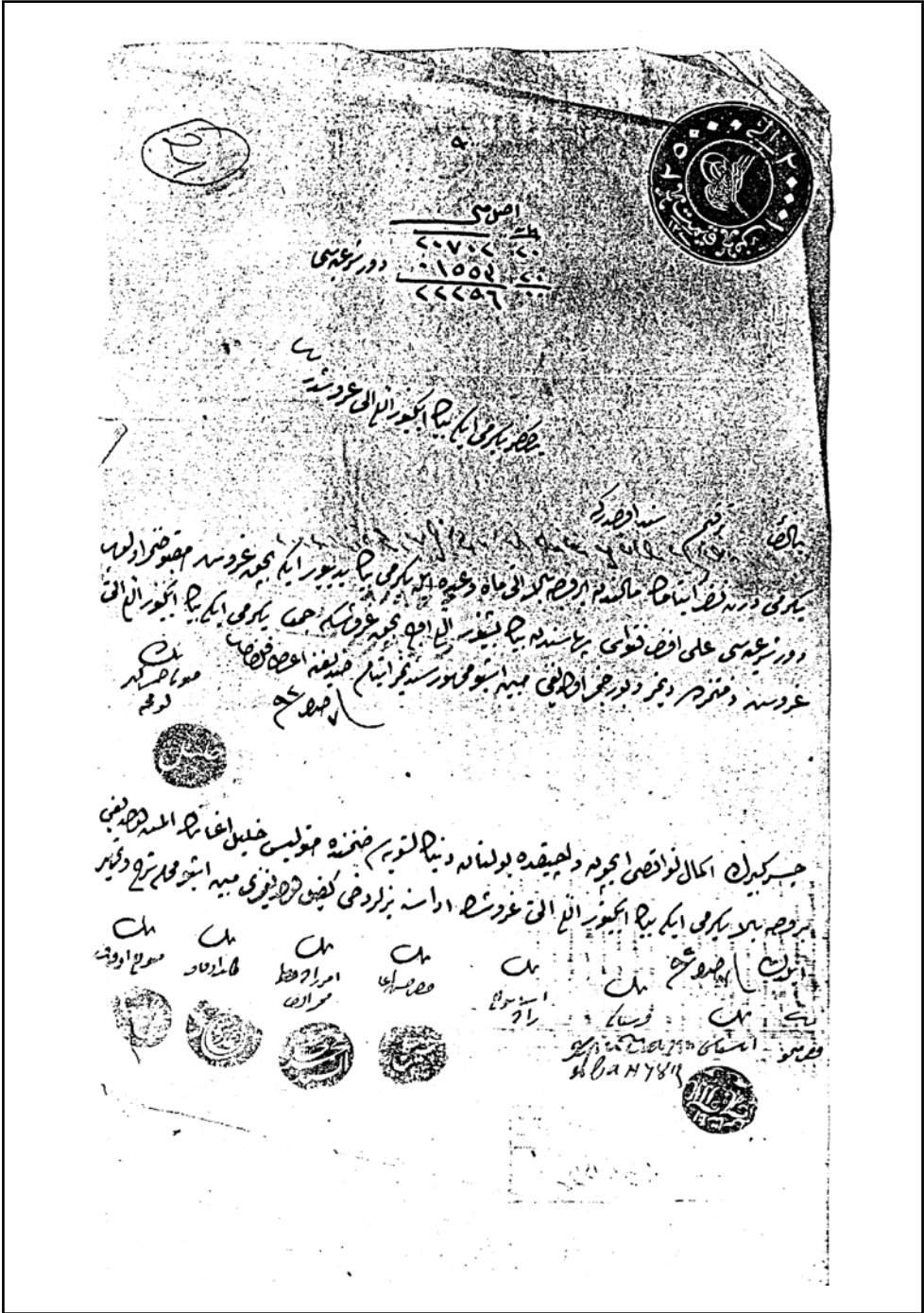
Печат: *Обществена приходна каса на каза Лофча. 1865.*

Обр. 1. Покритият мост на Колю Фичето в Ловеч

Обр. 2. Покритият мост в Ловеч според рисунка на Н. Радославов от 1874 г.

Обр. 3. Османски документ от колекцията на НИМ (13102/21)

БЕЛЕЖКИ

1. През 1980 г. те са откупени от Нина Вълнарова и заведени във фонда на НИМ с инв. н. 13102
2. Наводнението е било, най-вероятно, в началото на лятото, тъй като прибирането на сеното става най-късно до средата на юни, след което започва жътвата.
3. Трифонов Тр. Пътища в Ловчанско до Освобождението на България, в. Ловеч и Ловчанско, кн. III, 1931, Сф, с. 91.
4. Мръвкарлова М., Кольо Фичето и покритият мост в Ловеч, Векове, кн. 1, 1976, с. 51.
5. Каниц Ф., Дунавска България и Балканът, изд. Борина, т. 2, с. 26.
6. Бейкър Джеймс, Европейска Турция, из-во "Иван Вазов", С, 1994, с. 210.
7. в. Източно време, бр. 37, 26. X. 1874 г.
8. Трифонов Тр. пос. съч., с. 94.
9. НИМ 13102/7, 18.
10. НИМ 13102/21.
11. Георгиев Й., Кога е построен Ловчанският мост, сп. Архитектура, бр. 9-10, 1975 г., с. 29.
12. Мръвкарлова М., Кольо Фичето и покритият мост в Ловеч, Векове, кн. 1, 1976, с. 52.
13. Пак там.
14. НИМ 13102/15
15. Мръвкарлова, пос. съч., док. 3, с. 53.
16. Инж. Трифонов завършил строително инженерство в Дрезден и от 1896 г. работел в ловчанската Постоянна комисия. Вж. Балев, Ст., Инженер Трифон Трифонов, в Ловеч и Ловчанско, кн. VII, 1938 г., с. 262
17. Трифонов Тр. пос. съч., с. 93
18. Мръвкарлова М., пос. съч., с. 53
19. Трифонов Тр. пос. съч., с. 92.
20. НИМ 13102/15
21. Трифонов Тр., пос. съч., с. 86-87 г.
22. Пак там, с. 87.
23. За обичайни наводнения през този месец говорят и приписките. Вж. Ловеч и Ловешко, т. III, 1935 г., с. 90-91.
24. Интересна е песента "Заваляха дъждовете, дъждовете през **МАЙ** месец че валияха 2-3 дни... че придоде Голям Осъм, Голям Осъм, Балкан сую та си заля Чейлиците и си **ГЪТНА МОСТОВЕТЕ**" в Ловеч и Ловешко, т. V, 1933 г., с. 10.
25. Стойков Г., Майстор Алекси и майстор Кольо Фичето, С., 1976, с. 128 – 130.
26. Инж. Трифонов, Изгорелият мост в град Ловеч, в Списание на българското инженерно-архитектурно дружество, кн. 2, 1925 г., с. 64.
27. Трифонов Тр. Пътища в Ловчанско..., с. 92-94
28. Ловеч и Ловчанско, кн. 5, 1933 г., с. 5.
29. Георгиев Й., Кога е построен Ловчанският мост, сп. *Архитектура*, бр. 9-10, 1975 г., с. 28 – 29; Мръвкарлова М. М., Кольо Фичето и покритият мост в Ловеч, Векове, кн. 1, 1976, с. 50-54
30. Мръвкарлова М. М., пос. съч., док. 3, с. 54.
31. Георгиев Й., пос. съч. с. 29.
32. Сб. Ловеч и Ловчанско, т. III, 1931, с. 95.
33. Каниц Ф., Дунавска България и Балканът, т. II, С, Борина, с. 26
34. Пак там.
35. Ловеч и Ловешко, т. 3, 1931, с. 90
36. Пак там.
37. Мръвкарлова М, пос. съч. док. 3, с. 52
38. Трифонов Тр., пос. съч. с. 92

39. Inalcik Halil, *The Ottoman Empire*, London, (The classical age 1300-1600), 1978, p. 142
40. НИМ, 13102/23 от 24 април 1874 г.
41. Неразчетено име.
42. НИМ, 13102/23.
43. Точното ѝ наименование върху официалния ѝ печат е “Lofca kazasi menafi sandigi. 1865”. 1865 г. е годината на нейното учредяване.
44. НИМ, 13102/22
45. Мръвкарлова М, пос. съч. док. 3, с. 52
46. НИМ, 13102/21; 13102/23
47. Пак там.
48. НИМ, 13102/21
49. Трифонов Тр., пос. съч. с. 94
50. Данък за недвижима собственост и за упражняване на занаятчийско-търговска дейност, патентен данък.
51. Вероятно там се намирал мостът.
52. НИМ, 13102/7
53. НИМ 13102/18 от 1874 г.
54. Каниц Ф., пос. съч., т. II, С, Борина, с. 26
55. в. Източно време, бр. 37, 26. X. 1874 г.
56. Мръвкарлова М., пос. съч., с. 53
57. НИМ, 13102/9 от 3 януари 1875 г.
58. Сб. “Ловеч и Ловешко”, кн. III, 1931 г., с. 95
59. Трифонов Хр., Занаяти, сснафство и търговия в миналото на Ловеч, в Ловеч и Ловчанско, кн. VII, 1938, с. 11.
60. Eutam sandigi е каса, от която се заплащат средства на сираци и вдовици, чиито бащи или съпрузи са били на държавна служба, под формата на т. н. сирашка или вдовишка пенсия.
61. Башата на Тодор хаджи Мичов?
62. Командирът на батальона Исмаил ага се споменава и в документ 1 в публикацията на Мръвкарлова, но длъжността му е посочена като управител (kaumakam) на Търново.
63. Неясна дума.

NEW OTTOMAN DOCUMENTS ABOUT THE BRIDGE OF KOLYU FICHETO IN LOVECH

Tzveta Raichevska

(Summary)

The NMH possesses a dozen of Ottoman-Turkish documents, connected with the construction of the Covered bridge in Lovech. They refer mainly to the financial aspect of the project and the financial relations between the population of Lovech and the manager of the foundation (*vakf*) of the Covered bridge Halil aga.

Having compared the document data, an interesting question appears – it seems as if the Covered Bridge in Lovech had been constructed twice, because of the devastating floods of the river Ossam. This conclusion, which follows from the comparative information, needs a further study and investigation.